

ILMIY ASARLAR HIMOYA QILINISHINI KELAJAKDAGI TADQIQOTLARGA TA'SIRI

Qo'shaqova Shahzodaxon Dilshod qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti

E-mail: shahzodakushakova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8082044>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-June 2023 yil

Ma'qullandi: 23-June 2023 yil

Nashr qilindi: 26-June 2023 yil

KEY WORDS

Analysis of legal consciousness, legal culture, copyright, related rights, criteria for determining copyright and related rights, copyright and related rights legislation.

ABSTRACT

The article is devoted to increasing the importance of legal awareness and legal culture in the formation of copyright in the country. The importance of raising the legal awareness and legal culture of citizens, the national legislation on the definition of copyright and related rights - the Civil Code, the Law on Copyright and other related rights are analyzed. Suggestions were made to improve the legislation.

Intellectual mulkning huquqiy himoyasiga doir qonunchilikni bugungi kun talablaridan kelib chiqib takomillashtirish milliy iqtisodiyotning innovatsion rivoji hamda mamlakatning intellektual ishlab chiqarishi va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Shuni hisobga olgan holda keyingi paytlarda ijodkorlar, madaniyat, san'at ahli va ijrochilarga davlatimiz rahbari va hukumatimiz tomonidan katta e'tibor qaratilmoqda. Ijodkorlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash va faoligini oshirish, ularni mamlakatimizda olib borilayotgan islohotlarning keng targ'ibotchilariga aylantirishga harakat qilinyapti. Ayniqsa, ijodkorlarning mualliflik huquqlarini himoya qilish tizimini kuchaytirish, pandemiya sharoitida ijodkorlarni moddiy jihatdan qo'llab-quvvatlash yo'llari qidirilmoqda. Shu bois, ilmiy-ijodiy faoliyatni moddiy ta'minlash, iqtisodiyotni innovatsion bosqichga o'tkazish, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, ayniqsa, sohada huquqni qo'llash amaliyotini kuchaytirish, huquq egalari tegishli huquqlariga og'ishmay rioya etish dolzarb vazifalardan bo'lib qolmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Intellectual faoliyat mahsullari orasida mualliflik huquqi va turdosh huquqlar obyektlari alohida ajralib turadi. Bu alohidalik ijodkor-muallif huquqiy maqomida ham, mualliflik huquqi va turdosh huquqlar obyekti bo'lgan fan, adabiyot, san'at asarlari, ijrochilik faoliyati huquqiy rejimida ham o'z ifodasini topgan. Jahonda turli mamlakatlar o'rtasida ijtimoiy-madaniy aloqalar o'sib borgan sayin bir mamlakatdagi ijodkorlar asarlaridan boshqa mamlakatlardagi kishilar foydalanish imkoniyatlari kengayib bormoqda, bu esa mualliflik va turdosh huquqlar dunyoning ko'p mamlakatlarida bir xilda tartibga solinishiga bo'lgan zaruratni vujudga keltirmoqda. Ushbu zarurat taqozosiga ko'ra mualliflik huquqi bo'yicha Butunjahon konvensiyasida (uni Jeneva konvensiyasi ham deyishadi) hamda "Adabiy va badiiy asarlarni

muhofaza qilish to'g'risida"gi Bern konvensiyasi ishlab chiqilgan va dunyoning ko'pgina mamlakatlari o'z milliy qonunlarini u yoki bu konvensiya asosida shakllantirmoqdalar. Bern konvensiyasi me'yorlari mualliflik huquqlarini huquqiy muhofaza etishda qat'iyroq tusga ega. O'zbekiston Respublikasining 2006- yil 20-iyuldagi "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi qonun mazmunida Bern konvensiyasining asosiy qoidalari yotadi. Ilmiy maqolani tayyorlashda umumlashirish, deduksiya, tizimli yondashuv, qiyosiy-huquqiy tahlil, statistik va amaliyot materiallarini o'rganish kabi usullardan foydalanilgan.

Ilmiy asarlar, kelajakdagi tadqiqotlar va intellektual rivojlanishning yorqin manbai sifatida qabul qilinishi kerak. Bu, o'z navbatida, madaniy, tarixiy va ilmiy rivojlanishning asosiy shartnomalaridan biri hisoblanadi. Ilmiy asarlar, tarixiy va ilmiy texnologiyalarning rivojlanishi va ulardan foydalanish imkoniyatlarini qo'llab-quvvatlaydi. Kelajakdagi tadqiqotlar, avlodlarning birinchi murojaat markazi bo'lib, ular uchun ilmiy asarlar, ta'lim jarayoni, tadqiqotchilar va mutaxassislar uchun boshlang'ich materiallar hisoblanadi. Bu asarlar, fikrlar, ma'lumotlar va nazariyalarni bir-biriga uzatish imkonini beradi. Ilmiy asarlar himoya qilinishi, ularni xavfsizligini saqlash va muhofaza qilishni talab etadi. Bu, asarlar davlatlar, kutubxonalar, muzeylar va ilmiy institutlar tomonidan amalga oshirilishi lozim bo'lgan muhim jarayonlardan biridir. Ilmiy asarlar himoyasi, o'z navbatida, nashr qilingan qog'oz va elektron nashrlarning, ma'lumotlar tizimlarining va ma'lumotlarni saqlash vositalarining muhofazasini o'z ichiga oladi.

Kelajakdagi tadqiqotlar, avlodlar uchun o'zlashtirilgan o'rganish, o'qish va bilim muassasalarining rivojlanishi uchun qo'shimcha manba sifatida ilmiy asarlarni hisobga oladi. Bu asarlar, g'oya va nazariyalarni rivojlantirish, tadqiqotchilarni navbatdagi jarayonlarga o'rgatish va ularning fikrlarini rivojlantirishga imkon beradi. Bu asarlar, tarixiy va ilmiy ko'nikmalarni o'rgangan avlodlarni nashrlab, ularga zarur bilimlarni taqdim etishga yordam beradi. Ilmiy asarlar himoya qilinishi, asarlarni yomonlashish, yo'q qilish va g'oyib bo'lish jarayonlaridan himoya qiladi. Bu, tarixiy va ilmiy asarlarni saqlab qolish, ma'lumotlar va fikrlar rivojlanishini ta'minlash, o'rganish muassasalarini rivojlantirish va tadqiqotchilarni o'rgatish imkonini beradi. Yana, ilmiy asarlar himoya qilinishi, o'z vaqtida yetakchi soha sifatida hisoblanishi kerak. Tarixiy ilmiy asarlar, obro'lik yoki farovonlik bilan saqlanishi zarur bo'lgan, albatta, bu asarlar o'zining asli, tarkibi, matni va shaklidan qat'iy nusxa olingan holda saqlanishi kerak.

Ma'lumotlar texnikasi rivojlanishi bilan ham, elektron nashrlar, internet, ma'lumotlar bazalari va boshqalar orqali ham ilmiy asarlar himoya qilinishi samaradorlik oshirishi mumkin. Sifat va muhimlik asosida, ilmiy asarlar himoya qilinishi, kelajakdagi tadqiqotlar va ma'lumotlarning rivojlanishi uchun katta ahamiyatga ega. Ular, insoniy g'oyalarini, fikrlarini, ideyalarini va nazariyalarni saqlab qolishning, o'rganishning va mustaqil fikr rivojlanishining jarayonlarini belgilaydi. Bu ilmiy asarlarni saqlab qolishning va qo'llashning muhimligini, kelajakdagi ilmiy rivojlanish va rivojlanishni yoritadi. Ilmiy asarlar, insoniy g'oya va fikrlarning ifodasi bo'lib, o'zida tarixiy, ilmiy, adabiy, san'atshunoslik va boshqa sohalardagi bilimlarni o'z ichiga oladi. Bu asarlar, shu sohada ishtirok etgan mutaxassislar va olimlar tomonidan yaratilgan nazariy, ilmiy va tadqiqot mahsulotlaridir. Ular, tarixiy davrlardan kelib chiqqan fikrlar, ilmiy izlanishlar va rivojlanishlarni yoritadi. Bu asarlar, insoniy bilim va fikrlarning asl joyidir.

Ilmiy asarlar himoya qilinishi, ularga qanchalik muhofaza va saqlanish tadbirlari amalga

oshirilsa ham, kelajakdagi tadqiqotchilar uchun muhim manba sifatida qabul qilinishi kerak. Bu asarlar, tarixiy, ilmiy, fikriy va san'atshunoslik adabiyotning yagona saqlanadigan shaklidir. Ular, keyingi avlodlarning o'rganish jarayonida o'z mavqelarini saqlaydigan tajribaga aylantiriladi. Kelajakdagi tadqiqotchilar, bu asarlardan foydalanib, ulardagi bilim va fikrlar asosida yangi izlanishlar va rivojlanishlar olib boradilar. Ilmiy asarlar himoya qilinishi, elektronik formatda ham amalga oshirilishi mumkin. Ma'lumotlar texnikasining rivojlanishi bilan birga, elektronik kutubxona, nashr qilishlar, onlayn ma'lumotlar bazalari va internet orqali ham bu asarlar ko'rib chiqiladi. Bu, kelajakdagi tadqiqotchilar uchun keng imkoniyatlarni ochadi, ular ilmiy asarlarga tez va oson qo'rqib, o'zlarining tadqiqotlarini boshlashlari mumkin.

Ilmiy asarlar himoya qilinishining kelajakdagi tadqiqotlarga ta'siri juda katta. Ular, o'z navbatida, tarixiy, ilmiy va fikriy yuksalish uchun asosiy manba sifatida qabul qilinadi. Bu asarlar, avlodlarni tarixiy va ilmiy bilimlarga kirishga, tadqiqotchilar va olimlarga ilmiy merosni o'rgatishga va rivojlantirishga yordam beradi. Kelajakdagi tadqiqotchilar, bu asarlar orqali tarixiy fikr va izlanishlarga qaraganda yangi topshiriqlarni yechib olishadi. Shu bilan birga, ular o'zlarining rivojlanishiga qo'shimcha ilmiy manbai sifatida xizmat qiladi.

Umuman olganda, ilmiy asarlar himoya qilinishi, kelajakdagi tadqiqotchilar uchun muhimdir. Ular, tarixiy bilimlarni o'rganishda, yangi g'oyalarni rivojlantirishda va o'zlarining ilmiy merosini shakllantirishda asosiy manba hisoblanadi. Ilmiy asarlar himoya qilinishi, ilmiy, fikriy va tarixiy bilimning yuritilishi va rivojlanishi uchun muhimdir. Bu jarayonlar, kelajakdagi tadqiqotchilar va olimlar uchun yangi o'rganish imkoniyatlarini ochadi va ularga ilmiy yondashuv va rivojlanishning sohalarida qo'shimcha manbai sifatida xizmat qiladi. Ilmiy asarlar himoya qilinishi, kelajakdagi tadqiqotchilar uchun tanqidiy ahamiyatga ega. Bu himoya, kelajakdagi ilmiy rivojlanishning muhim asosiy tamoyillarini ta'minlaydi. Quyidagi asosiy tamoyillar, ilmiy asarlar himoya qilinishining kelajakdagi tadqiqotlarga ta'sirini tahlil qilishda ko'rsatilishi mumkin:

Ma'lumot oqimining davom etishi: Ilmiy asarlar, g'oya va fikrlarni davom ettirishning asosiy vositasi hisoblanadi. Tarixiy asarlar, kelajakdagi tadqiqotchilarga avlodlarning o'zining ilmiy merosini tushunish, uning ustunliklari va kamchiliklari bilan tanishish imkonini beradi. Bu asarlar himoya qilinganda, ma'lumotlar davom etadi va yangi tadqiqotlar uchun asos bo'ladi.

Tadqiqotlar uchun manba: Ilmiy asarlar, kelajakdagi tadqiqotchilarga o'zlashtirilgan o'rganish, o'qish va bilim muassasalarining rivojlanishi uchun muhim manba sifatida xizmat qiladi. Bu asarlar, fikrlar va nazariyalarni o'rgatish, rivojlantirish va rivojlanishga yordam beradi. Tadqiqotchilar, ilmiy asarlarni o'qish orqali muhim bilim va fikrlarni o'rgangan holda yangi izlanishlar va tadqiqotlar olib boradilar.

Tarixiy va ilmiy sinash imkoniyati: Ilmiy asarlar himoya qilinishi, kelajakdagi tadqiqotchilarga tarixiy va ilmiy sinash imkoniyatlarini beradi. Bu asarlar, avlodlarni tarixiy fikrlarga kirishga, ilmiy bilimlarni o'rganishga, tarixiy rivojlanishlarni o'rgatishga olib keladi. Kelajakdagi tadqiqotchilar, ilmiy asarlardan foydalanib, ulardagi bilim va fikrlardan o'rgangan holda o'zlarining ilmiy merosini rivojlantiradilar.

Innovatsiya va rivojlanishning yorqin manbai: Ilmiy asarlar himoya qilinishi, innovatsiya va rivojlanishning yorqin manbalaridan birini ta'minlaydi. Ular, kelajakdagi tadqiqotchilarni o'zlarining fikrlarini, g'oyalarini rivojlantirish uchun navbatdagi jarayonlarga

o'rgatish imkonini beradi. Bu asarlar, yangi g'oyalarni rivojlantirishda, ilmiy debatlar va rivojlanishda asosiy ma'lumot manbai hisoblanadi.

Ilmiy kommunikatsiya va hamkorlikning rivojlanishi: Ilmiy asarlar himoya qilinishi, ilmiy kommunikatsiya va hamkorlikning rivojlanishiga olib keladi. Ular, kelajakdagi tadqiqotchilarga ilmiy o'zaro aloqalar, fikr almashish va fikr birikmalari yaratish imkonini beradi. Bu asarlar, ilmiy jamiyatning rivojlanishiga olib keladi va bir-biriga qo'llanish, taklif va mulohaza almashishni kuchaytiradi.

Barcha fikrlar ilmiy asarlar himoya qilinishi kelajakdagi tadqiqotchilarni ilmiy bilimlarni rivojlantirish, rivojlanishga yordam berish, tarixiy fikrlarni o'rgatish va yangi izlanishlarni boshlashda muhim manba sifatida qabul qilishga chaqiradi. Ular, fikrlar, nazariyalar, rivojlanishlar va innovatsiyalarning asosiy manbalarini ifodalaydi, bu esa kelajakdagi intellektual rivojlanish va ilmiy rivojlanishni ta'minlaydi.

References:

1. 1886-yil 9-sentabrda qabul qilingan "Adabiy va badiiy asarlarni muhofaza qilish to'g'risida"gi Bern Konvensiyasi.
2. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi: (2021-yil martgacha o'zgartirish va qo'shimchalar bilan) Rasmiy nashr – O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi. – T.: Adolat, 2021-y. – 560 b
3. 2006-yil 20-iyulda qabul qilingan "Mualliflik va turdosh huquqlar to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasi qonuni.
4. Who then – in Law – is my Neighbour? Lord Atkin's 'Neighbour Principle' as an Aid for the Principled Delineation of the Boundaries of Negligent Liability 72 page. Adrian Baihui Chan Submitted for the degree of Master of Laws, Graduate Department of the Faculty of Law, University of Toronto, 2011.
5. Алмосова Шахноза (2020). Защита прав интеллектуальной собственности по Конституции и государственным программам. Review of law sciences, 2 (Спецвыпуск), 72-76. doi: 10.24412/2181-919X-2020-72-76
6. АЛМОСОВА, Ш. (2020). ДОМЕН НОМЛАРИ ВА ИНДИВИДУАЛЛАШТИРИШ ВОСИТАЛАРИ ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО БОҒЛИҚЛИК ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШДА МУАММОЛИ ҲОЛАТЛАР ТАҲЛИЛИ. ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ, 1(6), 81-85.
7. Turdialiev, M. A. (2021). REGULATION OF MNES BY DOMESTIC AND INTERNATIONAL POLICIES. Збірник наукових праць SCIENTIA.
8. Турдиалиев, М. А. (2020). Эркин иқтисодий зоналар доирасида инглиз ҳуқуқини жорий этишнинг хориж ва миллий тажрибаси. Юрист Ахборотномаси, 1(6), 151-158.
9. Younas, A. (2021). Multinational Enterprises in Global Market Economy. International Journal of Development and Public Policy, 1(7), 137-143.
10. Polatjonogli, T. M. A., & Abduljonovich, S. M. (2022). HUNTING A SUITABLE TYPE OF LEGAL ENTITYFOR CENTRAL ASIAN BUSINESSMEN IN CHINA. Ижтимоий Фанларда Инноватсия онлайн илмий журнали, 2(1), 75- 77.
11. Kinza Fatima, & Mukhammad Ali Turdialiyev. (2022). UNDERSTANDING THE SOCIAL CHANGE AND DEVELOPMENT IN THE "THIRD WORLD": A BOOK OVERVIEW. World Bulletin of Management and Law, 6, 1-2. Retrieved from <https://scholarexpress.net/index.php/wbml/article/view/439>
12. Turdialiev , M. A. (2021). REGULATION OF MNES BY DOMESTIC AND INTERNATIONAL

POLICIES. Збірник наукових праць SCIENTIA. вилучено із
<https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/17095>

13. Юнас, А., Каландаров, А., & Турдиалиев, М. А. (2021). Legal progress of ecommerce legislation in Central Asia during the COVID-19 period. Общество и инновации, 2(6), 170-176.

14. Ammar Younas, & Turdialiev Mukhammad Ali Polatjon Ogli. (2021). Special Features Of International Financial Centres And Its Establishment In Uzbekistan. The American Journal of Political Science Law and Criminology, 3(08), 17-21.
<https://doi.org/10.37547/tajpslc/Volume03Issue08-04>

